

Ivo OŠTARIĆ, *Povljana kroz vjekove*, Povljana, Općina Povljana, 2023., 328 str.

U izdanju Općine Povljana na otoku Pagu 2023. godine tiskana je publikacija *Povljana kroz vjekove* autora Ive Oštarića. Urednik je sam Ivo Oštarić, autor fotografija i crteža također je Ivo Oštarić, a recenzenti su bili dr. sc. Grozdana Franov-Živković i dr. sc. Smiljan Gluščević. Grafičku pripremu, dizajn i tisak u nakladi od 500 primjeraka odradila je tvrtka Denona d.o.o. iz Zagreba.

Otokom Pagom, pa tako i Povoljanom, bavili su se u prošlosti mnogi, neki i od velikih imena naše arheologije, povijesti, filologije, geografije... Ne može se ne spomenuti paškog povjesničara Ruića ili prije njega opata A. Fortisa. Kada se o otoku radi, neizostavno je ime akademika M. Suića, koji je nekima možda poznat samo po imenu, ali svakako je poznata njegova knjiga *Otok Pag* iz 50-ih godina 20. st. Otokom su se bavili i drugi, pa i jedan od naših najvećih prapovjesničara prof. Š. Batović, pa akademik I. Petricioli i prof. J. Belošević. Bilo je tu posebice posljednjih dvadesetak godina arheoloških istraživanja, a u Povoljani, usprkos potencijalima, malo. Otokom Pagom, pa onda i Povoljanom, bavili su se i brojni jezikoslovci.

Knjiga Ive Oštarića koja je pred nama u vrlo kvalitetnom tisku i lijepom dizajnu jedna je u nizu knjiga ovog otočnog autora koji se desetljećima bavi otokom Pagom u cjelini, pa tako i Povoljanom, odnosno Vlašićima i Smokvicom koji su dio k.o. Povoljana. Razlika između Oštarića i ostalih istraživača jest što je on, kada je o arheološkom dijelu knjige riječ, višekratno propješačio prostor o kojemu piše, zabilježio podatke lokalnih kazivača, sakupio, makar se ponajviše radi o ulomcima, gomilu artefakata – dakle ostataka ljudske djelatnosti – ponajviše keramike, koja nam zorno govori o vremenu u kojemu su pojedini lokaliteti ili objekti nastali. Povoljana je bila tema i A. Tičića, poznatog pjesnika, u monografiji iz 2009. g. i dopunjenom izdanju iz 2021. g. Ona je ipak koncipirana na drugi način, a Oštarić je obradi teme gotovo u potpunosti pristupio s arheološko-povijesnog gledišta.

Za nastanak pojedinih lokaliteta, kao i inače, u životu čovjeka jedan od osnovnih preduvjeta je voda, a Povoljana uz Malo i Veliko blato, Vlašići uz Ričinu te uz brojne druge izvore ima te preduvjete. Od lokaliteta u samoj Povoljani svakako je važno spomenuti sada već davno istraživanje ranohrvatskog groblja – nekropole, a potom i kratko recentno istraživanje na poziciji Rastovac. Za žaliti je, makar od žaljenja nema ništa, da se ta pozicija za nedavnih radova, usprkos jasnim uvjetima konzervatora, nije u cijelosti istražila jer je i to jedan značajan dio povoljanske povijesti. Slične gradnje nepovratno, u vrlo kratko vrijeme,

uništavaju takve lokalitete zanemarujući da su za njihov nastanak ponekad trebala desetljeća ili stotine godina gradnje.

Knjiga je podijeljena na niz manjih i nekoliko većih poglavlja, ukupno jedanaest: „Riječ autora“ (7), „Uvod“ (9 – 11), „Zemljopisni položaj k.o. Poveljana“ (12 – 13), „Vode na području k.o. Poveljana kao vrelo života“ (14), „Poveljana prapovijest“ (15 – 72), „Doba antike“ (73 – 106), „Srednji vijek“ (107 – 162), „Školstvo“ (163 – 196), „Mjestopisi i toponimi“ (197 – 221), „Zaključna razmatranja“ (322 – 326) i „Literatura“ (327 – 328). U knjizi na 327 stranica Oštarić uz tekst prilaže i 270 fotografija, nekoliko karata, tablica i faksimila. Najveći se dio odnosi na arheološki kontekst sva tri naselja koja spadaju pod katastarsku općinu Poveljana uz koju su još i Vlašići i Smokvica. Sve troje u određenom su vremenskom razdoblju imali vrlo značajnu ulogu u povijesti ovog kraja, a onda i čitavog otoka Paga.

Govoreći o sva tri povijesna razdoblja, Oštarić za svaki lokalitet osim tekstualnog dijela donosi fotografiju pozicije o kojoj govori, ali i najrelevantnije ostatke koje je na njoj evidentirao, a koji specijalistima mogu biti od pomoći kod točnijeg definiranja nastanka ili trajanja pojedinog lokaliteta. Tako je u poglavlju o prapovijesti nabrojeno ukupno 36 lokaliteta ilustriranih sa 75 fotografija. Dobar dio ovog dijela govori o Smokvici kod koje se nalazi jedna od najvećih i najznačajnijih gradina – prapovijesnih naselja – na otoku, s mnoštvom pojedinačnih nalaza, a koja bi, da se malo na njoj radi, kao i ostali spomenuti lokaliteti, mogla postati dio dodatne turističke ponude.

U antičkom je razdoblju Oštarić uspio zabilježiti jedanaest lokaliteta uz koje donosi 44 fotografije. Među njima Oštarić navodi niz lokaliteta poput onog na Gustim lazima (zidovi s malterom), ostataka na poziciji Klačine ili zid, kako Oštarić misli, *ville rustice* – dakle rimskog gospodarskog imanja na Rajkovcu. Izniman potencijal u samoj Poveljani, pa i u širim okvirima, svakako ima *villa* na Obatnici (Abatnici) čijih ostataka ima i u moru pa se vjerojatno radi o *villi maritimi*. Sve to donosi i naš autor. Srednjem je vijeku pripisao samo tri lokaliteta koja je opremio sa 17 ilustracija, fotografija, crteža i faksimila. Lijepo je znati, a i na to nas podsjeća Oštarić u ovoj knjizi, da se 90-ih godina 20. st. istražila crkva sv. Nikole u Poveljani. Isti je slučaj i s crkvom sv. Jerolima u Vlašićima koja je „sjela“ na starokršćansku crkvu iz 5. ili 6. st., a čije bi potpuno istraživanje i konzervacija (nešto se radilo prije 7 – 8 godina) svakako puno značilo ne samo za ranokršćansku prošlost ovog dijela otoka nego i mnogo šire.

Međutim, u ovom poglavlju Oštarić nam donosi i odredbe iz Statuta Grada Paga iz 1433. g., i to one koje su onda, a i danas, bile od iznimnog značaja za život na ovim prostorima. To se ponajviše odnosi na stoku, šumu, pašnjake,

sol, dakle sve ono neophodno za preživljavanje i zaštitu prirodnih vrijednosti. Kako je razdoblje srednjeg, a i novog vijeka ipak nešto različitiije od onih ranijih s obzirom na to da postoji i niz pisanih spomenika (tako je navedeno kako se Vlašići prvi put spominju u darovnici kralja Petra Krešimira IV. iz 1071. godine), donose se i dijelovi brojnih dokumenata koji se odnose na spomenike i dokumente pisane glagoljicom (o tome je na predstavljanju opširno kazivala dr. sc. Grozdana Franov-Živković), pa tako i o bratovštinama, različitim drugim spisima, oltarima, jeziku ili kretanju broja stanovništva. Nije zanemareno ni školstvo, kako je to kod nas već desetljećima (a od školstva sve kreće), pa donosi podatke iz Kronike (*Kronake*, kako je originalan naziv), a ponekad komentira i pojedine navode tadašnjeg ravnatelja škole koji Kroniku piše, poput podatka da se stara Povelja zvala PESANA za što ne nalazi uporišta u poznatim izvorima.

Čini se, osobito u današnjem užurbanom vremenu gdje sve ima, ili se na to tako gleda, neku materijalnu vrijednost, da posebnu težinu imaju toponimi – nazivi mjesta, lokaliteta koje autor naziva mjestopisi, u kojima donosi velik broj imena uz objašnjenje o čemu je riječ i – posebice – donosi i sve naglaske za svaki od tih naziva. Globalizacijom, koje smo i sami svjedoci, gube se i stara imena pa će za par desetljeća, možda i ranije, bez sumnje nestati i jedan dio ovih naziva, bit će zaboravljeni, a budući stanovnici Povelje, Vlašića ili Smokvice neće znati ni o čemu se radi, a kamoli kako se to izgovara. Zbog toga je poglavlje „Mjestopisi ili toponimi“ od iznimnog značenja.

Knjiga je vrlo čitljiva svakomu koga zanima lokalna prošlost, a opremljena je (kako je već kazano) velikim brojem vrlo relevantnih fotografija koje vrlo zorno pokazuju ono o čemu Oštarić piše. O svim lokalitetima autor donosi samo osnovne podatke, dovoljne da se čitatelj upozna s problematikom. Podrobniji podatci mogu se naći u literaturi spomenutoj u bilješkama ispod teksta ili u popisu na kraju knjige. Svakako na kraju valja kazati kako je nakon *Arheološke karte otoka Paga* iz 2013. g. te *Stana otoka Paga od prapovijesti do danas* iz 2017. g., ovo još jedna knjiga vrijednog istraživača paške odnosno poveljske prošlosti, Ive Oštarića, koju vrijedi pročitati i iz koje valja učiti.

Smiljan Gluščević